

kurs über Astrologie im Sasanidenreiche" (*Archiv für Geschichte der Mathematik, der Naturwissenschaft und der Technik*, XI [Leipzig 1928], s. 256-264); "Chemie in Irâq und Persien im 10. Jahrhundert n. Chr." (*Isl.*, XVII [1928], s. 280-293); "Das Giftbuch des Jâbir Ibn Hayyân" (*OLZ*, XXXI [1928], s. 453-456); "Senior Zadith = Ibn Umail" (*a.g.e.*, s. 665-666); "Die Lösung des Jâbir-Problems" (*Archeion*, XII [Roma 1930], s. 163-165); "Die Aufklärung des Jâbir-Problems" (*Forschungen und Fortschritte*, VI [Berlin 1930], s. 264-265); "Jâbir Ibn Hayyân" (*Biographische Lexikon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker*, Berlin-Wien 1930, s. 313-314); "Über die Quellen des Liber Claritatis" (*Archeion*, XVI [1934], s. 145-167); "M. Ibn Umail Al-Tamimis Kitâb al-mâ al-waraqî va'l-ard an-najmiyya" (*OLZ*, XXXVII [1934], s. 593-596); "Zum Avicenna Text des Cod. Vadianus 300" (*Sudhoffs Archiv*, XXVII [Leipzig 1935], s. 499-510); "Las obras alquimicas atribuidas a Avicenna" (*Investigacion y Progreso*, IX [Madrid 1935], s. 62-64); "Die Alchemie Ar-Râzi's" (*Isl.*, XXII [1935], s. 281-319).

BİBLİYOGRAFYA :

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 323-324; Muhammed Yahyâ el-Hâşimî, "Yulyûs Rûskâ (1867-1949)", *el-Müsteşrikkûne'l-almân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Beyrut 1978, I, 145-152; Necib el-Akikî, *el-Müsteşrikkûn*, Kahire 1980, II, 421-423; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984, s. 195-197; Abdülhamîd Sâlih Hamdân, *Tabakâtü'l-müsteşrikin*, Kahire, ts. (Mektebetü Medbûlî), s. 139-140; Selimüzzaman Sıddikî - S. Mehdihassan, "Simya ve Kimya" (trc. Ahmet Ünal), *İslâm Düşüncesini Tarihi* (ed. M. M. Şerif), İstanbul 1991, IV, 87-105; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, XVII, 223-231; P. Kraus, "Julius Ruska", *Osiris*, V, Bruges 1938, s. 4-40; Hans-Werner Schutt, "Guest Editorial: History of Science in the Federal Republic of Germany", *ISIS*, LXXI/3 (1980), s. 374-380.

HÜSEYİN GAZİ TOPDEMİR

RUSVÂ

(رُصْوَا)

Mîrzâ Muhammed Hâdî Rusvâ
(1857-1931)

Urduca roman yazarı.

1857 yılı sonlarında veya 1858 yılı başlarında Leknev'de doğdu. Şiirlerinde "Mîrzâ" mahlasını, romanlarında ise "Rusvâ" takma adını kullandı. Büyük dedesi Mîrzâ Reşîd Beg, Newvâb Âsafüddevlî'nin saltanatı sırasında Mâzenderan'dan Delhi'ye göç

ederek orduya katılmıştı. Onun oğlu Mirza Zülfikar Beg de baba mesleğini seçip Eved'e (Oudh) gelerek tophanede görev almıştı. Arapça, Farsça ve ilm-i nücum bilen Rusvâ'nın babası Mirza Âgâ Muhammed Takî de ataları gibi askerlik sanatına vâkıftı. Mirza Muhammed on beş yaşlarında anne ve babasını kaybetti. Bakımını teyzesi ve dayısı üstlendiyse de kendisine yeterli ilgi gösterilmedi. Babasının hattat olan bir arkadaşının yardımı ve annesinden miras kalan elverin geliriyle eğitimini tamamladı. Ardından Local Mission School'da, 1888'de Red Christian College'da Arapça ve Farsça hocasına tayin edildi. Bir ara Quetta-Belûcistan demir yollarında çalıştı. Bu sırada eline geçen Arapça bir dergide okuduğu kimyaya dair makaleyle hayatının seyrini değiştirdi. Görevinden istifa edip evini ve eşyalarını satarak Leknev'e geri döndü. Londra'dan deney aletleri getirtti ve bir süre zamanını kimyasal deneyler yaparak geçirdi. Lahor'daki Pencap Üniversitesi'nde 1894'te Farsça ve felsefe alanında lisans eğitimini tamamladı. 1901'de Haydarâbâd-Dekken'de çalışmaya başladı, ancak sağlık durumunun bozulması yüzünden iki yıl sonra geri döndü ve tekrar öğretmenliğe başladı. Felsefeyle ilgili olarak hazırladığı kitapla Amerika'daki bir üniversite tarafından kendisine felsefe doktoru unvanı verildi. Leknev'de uzun müddet ilmî ve edebî faaliyetlerde bulundu. Ardından tekrar Haydarâbâd'a gitti, bu defa Osmâniye Üniversitesi Tercüme Bürosu'nun Felsefe Bölümü üyeliğine getirildi ve Urduca'ya çeşitli kitapları tercüme etti. 21 Ekim 1931'de Haydarâbâd-Dekken'de vefat etti.

Rusvâ felsefe, tıp, mantık, matematik, astronomi, kimya ve mûsikîyle ilgilenmiş, hayatının büyük kısmını işgal eden kimyasal deneyler yapma merakı onu malî sıkıntı içerisine sokmuştur. İlk Urduca stenografî alfabesini ve daktilo klavyesini hazırlayan Rusvâ, Leknev'in önde gelen şairlerinden Üc'un talebesi olmuştur. Sadece malî sıkıntı içine düştüğünde roman yazmış ve *Ahterî Begüm* dışındakilerini dört yıl gibi kısa bir sürede tamamlamıştır. Eserlerini kendisi yazmaz, bir talebesine veya arkadaşına yazdırır, daha sonra kâtime teslim eder, yazılarını bir daha gözden geçirmezdi. Romanlarında gerçekçiliği öne çıkaran Rusvâ, kahramanları daha önceki Urduca romanlarından farklı biçimde o dönem Leknev'inde günlük yaşamda karşılaşılabilecek sıradan insanlardan seçmiş, her zaman haklı ve mükemmel kahraman tipi çerçevesinin dışına çıkarak in-

sanî zaafırları ve tutkuları bulunan tipleri de almış ve eserlerinde içinde yaşadığı sosyal çevreyi güzel bir tarzda yansıtmıştır.

Eserleri. Manzum ve mensur birçok eseri bulunan Rusvâ'nın çalışmalarından bazıları şunlardır: *Efşâ-yı Râz* (Leknev 1896), *Nev Bahâr* (Leknev 1917), *Hûnî Şehzâde* (Leknev 1921), *Miftâhu'l-manîk* (Haydarâbâd 1923), *Murakka'-i Leylâ Mecnûn* (Allahâbâd 1928), *Hûnî Corû* (Leknev 1928), *Târîh-i Felsefe-i İslâm* (Haydarâbâd 1929), *Ahlâk-ı Nekûmâcis* (Haydarâbâd 1931), *Şerefzâde* (Allahâbâd 1936), *Ümrâ'ü Cân Edâ* (Leknev 1948), *İlâm-ı Esrâr* (Leknev 1958), *Ahterî Begüm* (Karaçi 1961), *Zât-ı Şerîf* (Leknev 1965), *Behrâm ki Rihâyî* (Leknev, ts.), *Meşnevî-yi Ümid u Bîm* (Leknev, ts.).

BİBLİYOGRAFYA :

Rusvâ, *Ümrâ'ü Cân Edâ* (nşr. Muhammed Hasan), New Delhi 1994, neşreden giriş, s. 5-14; R. B. Saksena, *A History of Urdu Literature*, Allahabad 1940, s. 342; Meymûne Ensârî, *Mîrzâ Muhammed Hâdî Mîrzâ ve Rusvâ: Hayât ve Edebî Kârname*, Lahor 1963; a.mlf., "Rusvâ, Mîrzâ", *İDMİ*, X, 249-251; Muhammad Sadiq, *A History of Urdu Literature*, London 1964, s. 355-356; Seyyid Abdullah, *Urdu Edeb: 1857-1966*, Lahor 1967, s. 73-74; Hâce Muhammed Zekeriyâ, "Dusrê Nâvil-nigâr", *Târîh-i Edebiyyât-ı Müselmânân-ı Pâkistân u Hind, Urdu Edeb: 1857-1914*, Lahor 1972, IV, 499-510; Mahmûd Birelî, *Muhtaşar Târîh-i Edeb-i Urdû*, Lahor 1985, s. 380-391; Selim Ahter, *Urdu Edeb ki Muhtaşar Terîn Târîh*, Lahor 1986, s. 211-213; Athar Raz, *A Short History of Urdu Literature*, London 1999, s. 147; Munibur Rahman, "Rusvâ, Mîrzâ Muhammed Hâdî", *EP* (İng.), VIII, 641-642.

HALİL TOKER

RUSYA

Avrupa'nın kuzeydoğusu ile Asya'nın kuzeyini kaplayan, dünyada en geniş topraklara sahip olan ülke.

- I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. OSMANLI-RUS MÜNASEBETLERİ
- IV. ÜLKEDE İSLÂMİYET
- V. RUSYA'DA İSLÂM ARAŞTIRMALARI

Kuzeyden Kuzey Buz denizi; doğudan Büyük Okyanus; güneyden Kuzey Kore, Çin, Moğolistan, Kazakistan, Azerbaycan, Gürcistan; batıdan Ukrayna, Belarus (Beyaz Rusya), Letonya, Estonya, Finlandiya, Norveç'le ve Rusya'nın idarî birimlerinden (oblast) biri olan, fakat millî sınırların dışında bulunan Kaliningrad ise Polonya, Litvanya ve Baltık deniziyle çevrilidir. 1991 yı-